

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ТА СОЦІОЛОГІЇ**

**ШЛЮБ ТА СІМЕЙНІ СТОСУНКИ В УЯВІ СУЧАСНОГО
СТУДЕНТСТВА: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти бакалавр

Виконала: студентка IV курсу 07-451 групи
Спеціальності 054 Соціологія
Освітньо-професійної програми «Соціологія»
Віра КАРАНДА

Керівник: к.соц.н., доцентка Тетяна ЧЕРКАШИНА

Рецензент: заступник директора обласного Центру
соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді
Богдан РУДЕНКО

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Шлюб та сім'я як соціальні інститути.....	6
1.1. Сім'я як соціальний інститут: функції, типи та фази розвитку сім'ї.....	6
1.2. Сучасні альтернативні форми шлюбу.....	11
РОЗДІЛ 2. Ставлення сучасного студентства до шлюбно-сімейних відносин: результати дослідження.....	18
2.1. Тенденції шлюбно-сімейних відносин в Україні.....	18
2.2. Сім'я та шлюб очима сучасного студента: результати дослідження.....	22
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33
ДОДАТКИ	
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	37

ВСТУП

Одним із найбільш давніх соціальних інститутів була і залишається сім'я. Вона виникла набагато раніше, ніж класи, нації, держави. У різні часи сім'я була найважливішим соціальним інститутом у суспільстві. Зміни, що відбуваються у сім'ї, впливають на її роль у суспільстві, змінюють її стан і спонукають до розвитку. Інститут сім'ї відмінний від інших соціальних інститутів і сферою відносин, змістом, яким регулюється та іншими позиціями. В першу чергу, родина як соціальний інститут зберігає свою значущість протягом всього життя людини, на відміну, наприклад, від школи або коледжу, які мають значення лише на певному етапі, хоча і їх вплив на долю і майбутнє людини має не аби яке значення.

Суспільство завжди мало великий вплив на сім'ю та формування певного її типу. У свою чергу сім'я зворотно впливає на інші соціальні інститути, суспільні відносини і процеси. У цей же час, вона є відносно самостійним явищем суспільного життя, що має специфічні закономірності розвитку. Отже, родина одночасно виступає інструментом для задоволення різноманітних потреб особистості (фізіологічних, матеріальних, духовних, культурних), а також соціальним інститутом, який має безпосередній вплив на досить значну кількість процесів, які відбуваються в суспільстві.

На жаль, останнім часом шлюбно-сімейні тенденції в Україні, зазнають значних змін. Поширюється кількість незареєстрованих шлюбів, зростає відсоток розлучень, зокрема серед молодих сімейних пар.

За даними Мінюсту, в 2016 році кількість зареєстрованих розлучень склала 35 463; в 2015 році їх було 34 230. При цьому не враховані розлучення, які були оголошені за рішенням суду.

У 2019 році було зафіксовано рекордну кількість розірваних шлюбів у порівнянні з попередніми роками - 38 427 розлучень, в той час як у 2017 році – 33 169 розлучень.

Процес розлучення має негативний вплив на виховну функцію у сім'ї, що закладає негативні упередження щодо шлюбу у наступних поколіннях. Рівень народжуваності дітей у сім'ї знижує існуюча нестабільність в країні, що сприяє загостренню демографічної кризи. Розірвання шлюбу, а потім його повторне укладання спричиняє серійну моногамію, яка стає звичним явищем для нинішнього суспільства.

Сьогодні змінюються настрої молоді щодо створення родини, з'являються нові пріоритети у їхньому житті. Молоде покоління набагато легше ставиться до розлучень та менш серйозно до укладання шлюбу, що не може не впливати на відтворення інституту сім'ї в Україні та демографічну ситуацію. Молодь все частіше надає перевагу незареєстрованому шлюбу, через невизначеність у виборі шлюбного партнера.

Вивчення інституту сім'ї має свою історію. Цей феномен досліджували вчені від Аристотеля до Ф. Енгельса в межах теорії патріархальної сім'ї, а з розвитком і утвердженням історичного методу дослідження різних форм сімейного життя - антропологи К. Леві-Стросс, М. Мід; соціологи М. Мацьковській, Т. Парсонс та ін.; філософи Е. Тоффлер, М. Фуко.

Філософсько-правовий аналіз інституту сім'ї здійснювався також вітчизняними дослідниками: Т. Кравченко, В. Лещенко, А. Овчатовою-Редько, А. Разінковою.

Ряд важливих проблем, пов'язаних із репродуктивною поведінкою сім'ї, розподілом влади та обов'язків у сім'ї порушувався відомими українськими соціологами - Л. Азою, І. Дьоміною, Г. Ковтун, Н. Лавриненко, В. Пічею, Б. Татенко, Ю.Якубовою.

У вивчення проблем шлюбу значний внесок зробили українські юристи та демографи, серед яких А. М. Белякова, В.А. Білова, Г.А. Бондарська, Э.К. Васильєва; А. М. Нечаєва, Н. В. Орлов та інші.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є сім'я і шлюб як соціальні явища.

Предметом – ставлення сучасних студентів до сімейно-шлюбних відносин.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідити та проаналізувати ставлення сучасних студентів до сім'ї та шлюбу.

Виходячи з мети дослідження, нами було виокремлено наступні **завдання:**

- охарактеризувати сім'ю як соціальний інститут;
- надати характеристику сучасним альтернативним формам шлюбу;
- дослідити тенденції шлюбно-сімейних відносин в Україні;
- дослідити ставлення сучасних студентів до сімейно-шлюбних відносин.

Для розв'язання поставлених завдань використовувались такі **методи дослідження:** комплексний аналіз наукових праць з проблеми, що розглядається, наукової літератури для виявлення сутності поняття «сім'я» та «шлюб»; систематизація науково-методичних засад досліджуваної проблеми; метод анкетного опитування – з метою виявлення ставлення сучасних студентів до сімейно-шлюбних відносин.

Апробація результатів дослідження. Тему роботи обговорено та затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 20.10.2020 р. № 3, протокол від 01.03.2021р. №8).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків та списку використаних джерел (31 найменування). У роботі наявні 2 таблиці та 8 рисунків. Основний текст роботи розміщено на 32 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ШЛЮБ ТА СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ

1.1. Сім'я як соціальний інститут: функції, типи та фази розвитку сім'ї

Як соціальний феномен, який існує у соціумі, родина для кожної людини відіграє значну роль, а у самому суспільстві має всезагальну соціальну цінність. Родина є первинним і основним ядром соціуму. До її складу входять особи, які проживають разом, мають спільні побутові справи, рівні права і обов'язки.

Сім'я - це соціальний осередок, що складається з чоловіка і жінки, які як правило перебувають у шлюбі, їхніх дітей, котрі можуть бути власними чи прийомними та інших осіб, які об'єднані сімейними зв'язками з подружжям, кровних родичів, і здійснює життєдіяльність на основі спільного побутового, морального, психологічного статусу, взаємовідповідальності і вихованні дітей. Сім'я формується на базі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на різних підставах, що не заборонені законом і не суперечать моральним принципам суспільства [7].

Сім'я вважається важливим соціальним інститутом, це ціла сукупність зв'язків: родинних і шлюбних, правових і побутових, психологічних і моральних. Саме через це вона відтворює людину не лише як біологічну особу, а й як громадянина, адже саме в ній відбувається процес соціалізації особистості.

Родина - це давнє природне товариство людей, які пов'язані кровною спорідненістю. Водночас, це невелике угруповання людей, які взаємодіють між собою; це специфічний соціальний інститут, який регулює відтворення людини за допомогою спеціальної системи норм, ролей і форм організації життя.

Існують два найпоширеніших типи сім'ї: нуклеарна та розширена.

Нуклеарна сім'я складається із чоловіка, дружини, та їхніх дітей. Протягом життя індивід, як правило, буває членом двох нуклеарних сімей: спершу сім'ї своїх батьків, а після власного одруження - сім'ї, яка складається з нього самого, його дружини та їхніх дітей. Для такого типу сім'ї характерні взаємоповага і взаємодопомога, і це зазвичай виявляється відкрито.

Розширена родина - це родина, що складається з декількох поколінь рідних людей. Вона являє собою групу, що складається з чоловіків, їхніх дружин і дітей. Основою нуклеарної сім'ї є подружжя, а розширеної – брати і сестри, їхні партнери і діти. Розрізняють такі форми розширеної сім'ї, як матрілокальна, коли молоде подружжя переходить жити у сім'ю дружини після одруження і патрілокальна, коли молодята проживають у сім'ї чоловіка.

У розширених родинях заміжня жінка або чоловік, який одружений залишаються у першу чергу прив'язаними до батьків. Вони в основному пов'язані зобов'язаннями і відповідальністю перед тією сім'єю, в якій народилися, а не з тою, з якою вони пов'язані через укладений шлюб. Зазвичай у таких сім'ях відповідальність і турбота розподілена серед усіх родичів. Наприклад, дитина може бути пов'язана не лише зі своїми батьками, але й зі своїми дядьками і тітками. Вона знаходиться в оточенні дорослих, які готові прийняти на себе обов'язки батьків за певних умов. Така сім'я здатна надійно захистити дітей від різних неприємностей [23].

Залежно від характеру розподілу обов'язків соціологи виділили два основних типи сімейних відносин: традиційна і егалітарна.

Традиційний тип сім'ї має на увазі спільне проживання як мінімум трьох поколінь. Основна роль відводиться старшому в родині чоловіка. У такій сім'ї жінка економічно залежить від чоловіка. Обов'язки між чоловіками і жінками чітко розподілені і визнається пріоритет чоловіків в сімейних питаннях. Сім'ї такого виду характеризуються орієнтацією подружжя на сімейні цінності і, як правило, на дводітну сім'ю.

Егалітарна сім'я - це відносини, при яких жоден з подружжя не претендує на владу, вона ділиться порівну між чоловіком і жінкою. Те саме відбувається з соціальними ролями і побутовими обов'язками. Немає поділу на «чоловіче» та «жіноче». Для такого типу характерним є розподіл домашніх обов'язків між усіма членами сім'ї, подружжя разом приймають рішення з побутових питань, обговорюють спільно насущні проблеми і разом приймають рішення [29].

Залежно від того, яка може бути сім'я, змінюються ролі чоловіків і жінок. Сьогодні велика кількість жінок беруть участь у громадському та політичному житті держави, і в багатьох країнах чоловіки беруть відпустку по догляду за дитиною, відбувається перерозподіл обов'язків і лідерства в сім'ї.

За кількістю дітей сім'ї розрізняють:

Бездітні або інфертильні – це сім'я, в якій протягом десяти років подружнього життя немає дітей, вважається бездітною.

Малодітні сім'ї - це поширена категорія сімей. Такі сім'ї зазвичай складаються з чоловіка, дружини і двох або, найчастіше, однієї дитини.

Багатодітні сім'ї - це сім'ї, що мають трьох і більше дітей. Виділяють наступні види багатодітних сімей: сім'ї з свідомої багатодітністю і любов'ю до дітей; сім'ї, в яких батьки не прагнули мати багато дітей; сім'ї, що утворилися в результаті об'єднання двох неповних сімей, в кожній з яких вже були діти; сім'ї, в яких народження великого числа дітей можна вважати проявом неблагополуччя [19, с.19-30].

Сім'я схожа на живий організм і в своєму розвитку проходить етапи, які можна назвати рівнями розвитку сім'ї. Кожна сім'я у своєму розвитку проходить такий ряд етапів, або фаз називають життєвим циклом сім'ї:

1. укладення першого шлюбу (створення сім'ї);
2. початок дітонародження (поява першої дитини);
3. завершення дітонародження (народження останньої дитини);
4. утворення “порожнього гнізда” (коли діти створили вже свої сім'ї);

5. кінець існування сім'ї (у випадку овдовіння).

Функції сім'ї відбивають систему взаємодії сім'ї і суспільства, з одного боку, і сім'ї й особи – з іншого.

Залежно від сфер життєдіяльності можна виділити такі основні функції сучасної сім'ї:

- Репродуктивна, або функція дітонародження чи відтворення населення. Репродуктивну сім'ю поділяють на три типи: малодітну, середньодітну і багатодітну. Зараз існує тенденція до малодітного виду відтворення населення. Для того, аби регулювати процес дітонародження багато держав утворюють і вводять у життя демографічну політику.

- Виховна – це процес соціалізації дітей та їх виховання до досягнення ними моральної і соціальної зрілості.

- Економічна. У попередніх століттях вважалась найголовнішою функцією родини, тому що вона була основним економічним осередком суспільства і всі виробничі процеси переважно відбувались саме в ній. Проте в нашому суспільстві не зникла. Адже наприклад розвиток сімейного бізнесу сприяє піднесенню ролі сім'ї як виробничого осередку.

- Господарсько-побутова. Її сутність полягає в побутовому обслуговуванні членів родини, а саме в догляді за дітьми, організації харчування, лікуванні і підтримці здоров'я, підтримці гігієни і порядку.

- Відновлююча або рекреаційна функція. Зараз вона набуває більшого значення. Через те, що суспільне життя потребує інтенсивних затрат фізичних і психічних ресурсів, кожна людина повинна приділяти час відпочинку і відновленню. Зазвичай вона це робить у своїй сім'ї. Адже там можна отримати підтримку, пораду, допомогу, а також цікаво провести дозвілля. Існує медична статистика, яка пояснює позитивний вплив сім'ї на особистість, аргументуючи це тим, що самотні жінки і чоловіки частіше хворіють і живуть менше, аніж ті, які мають родину [24].

Також слід зазначити, що зараз зростає потреба в сім'ї та її здатності задовольнити соціально-психологічні і емоційні потреби особистості. Навіть

функції матеріального значення нині мають помітний емоціональний відтінок. З розвитком великих міст, їх швидким і напруженим ритмом життя, збільшується важливість сім'ї як так званого психологічного "сховища" зі своєю особливою атмосферою, яка дає можливість людині змінити свою психологічну обстановку і, відповідно, зменшити нервову напругу, яка назбиралась під час щоденної діяльності.

До недавнього часу головною метою шлюбу був не стільки щирий вибір партнера для подальшого спільного життя в любові і злагоді, скільки правильний вибір родичів по лінії дружини або чоловіка. На зміну патріархальної сім'ї, яка трималася на насильстві і страху, поступово приходять більш дружні і шанобливі відносини між членами сім'ї. Також змінюється не лише форма шлюбно-родинних стосунків, а і сам зміст таких стосунків, а саме те, що відбувається між чоловіком і дружиною [11].

Для успішного виконання сім'єю своїх функцій важливий не лише її внутрішній стан, а й соціальне здоров'я суспільства. Кризові процеси які утворювалися під час розвитку нашої країни помітно відбилися на функціонуванні сім'ї, а особливо на її матеріальному забезпеченні.

Під час «шлюбних революцій» завжди є той, хто виграє, і той, хто програє. Шлюб не відходить на задній план, не зникає. Шлюб, який правильно функціонує, є дуже ефективним і корисним методом організації взаємних обов'язків в міжособистісних стосунках і способом підвищення рівня благополуччя людей. Але, необхідно розуміти, що в нинішній час, коли існує гендерна рівність і свобода вибору, для того, аби шлюб був успішним, потрібно розвивати в собі нові навички, якості і моделі поведінки, які відмінні від тих, що були в минулому.

Поширення альтернативних форм шлюбу і наближення їх до офіційного призводить до проблеми розуміння шлюбу як соціального інституту, а також до невизначеності у розподілі і виконанні сімейних ролей, об'єму прав і обов'язків кожного із подружжя.

1.2. Сучасні альтернативні форми шлюбу

Шлюб – це інститут, що здійснює регулювання відносин між жінкою і чоловіком. Саме офіційний шлюб, який закріплений законом, в соціумі вважають єдиною прийнятною, соціально-схваленою формою сімейних відносин.

Шлюбом називають сімейний союз. Саме слово «сімейний» означає, що шлюб утворює сім'ю, а не спрямований на її утворення.

Конститутивною, або іншим словом, необхідною ознакою шлюбу є його реєстрація державним органом реєстрації актів цивільного стану. Без цієї реєстрації не існує правової категорії шлюбу [13, с.222-225].

Так званий «цивільний шлюб» є побутовою категорією, що відображає наявність всього однієї ознаки шлюбу – сімейного союзу чоловіка і жінки. Відсутність державної реєстрації не може зробити цей союз актом цивільного стану, а саме шлюбом у правовому сенсі цього слова. Чоловік і жінка у такому союзі мають статус сім'ї, але при цьому не мають статусу подружжя.

Класичний шлюб – це шлюб, який може складатися лише з осіб різної статі, тобто чоловіка і жінки [27].

Покращення життєвих умов людей з одночасним ускладненням суспільних відносин і зростанням свобод породжує різноманітні форми суспільного і особистого життя, в тому числі сім'ї і шлюбу.

Кілька останніх десятиліть у західному суспільстві, а віднедавна і в Україні, з'явилася і набуває поширення велика кількість альтернативних форм сімейного життя і способів життя. На це справили вплив такі фактори, як відміна правової дискримінації дітей, які вважались незаконно народженими, економічна незалежність жінок; збільшення асортименту споживчих товарів, що значно полегшують побут самотніх людей; послаблення примусу держави у сфері особистого життя людей, а також підвищення середнього віку вступу в шлюб, що додає більшої стабільності укладеним шлюбом, але в той же час збільшує кількість дорослого населення,

що не зв'язане цими узами; процес «репродуктивної революції», завдяки якій пари, що раніше були приречені на бідність, отримали можливість мати дітей в своїй родині; також зникли перешкоди, що заважали заводити їх самотнім жінкам і одностатевим парам; процес зміни гендерних ролей, що збільшив віддалення від шлюбу освічених, матеріально забезпечених жінок, але й підсилив ризики для жінок з низьким рівнем доходу, адже через це їхні шлюбні партнери не дотримуватимуться принципів гендерної рівності [11].

Люди, які мріють про ідеальний шлюб, намагаються віднайти оптимальну для себе модель сімейного життя, яка б відповідала і класичним потребам, і новим тенденціям. Але при цьому виникає питання про можливість виконання сімейних функцій альтернативними формами шлюбу.

Незареєстровані шлюби або «цивільний шлюб». Протягом останнього часу збільшилась кількість дорослих людей, які проживають разом з особами протилежної статі і при цьому не пов'язані з ними шлюбними чи сімейними зв'язками. Досить велика кількість громадян віком від 26 до 36 років певний час обирають подібний спосіб життя. Цей стиль життя не є новим, хоча раніше зустрічався нечасто. Різке збільшення кількості незареєстрованих пар можна пояснити тим, що така поведінка стала соціально прийнятною в останні роки, і тим, що підвищився вік для вступу у перший шлюб. Незареєстровані шлюби в основному переважають серед молодих людей, які проживають у великих містах. Набагато рідше обирають цей стиль життя релігійні особи. Переважна більшість пар, які не пов'язані зареєстрованим шлюбом, не мають дітей, тому що не відчують такої стабільності, як одружені пари і не впевнені у своїй здатності долати труднощі разом.

Раціональний шлюб – шлюб, що передбачає певну вигоду для кожної із сторін подружжя. Ця вигода попередньо конкретно обговорюється і може мати сексуальну, професійну, психологічну, економічну, побутову спрямованість [11].

Серійна моногамія. Даний стиль життя включає в себе декілька циклів шлюбу і розлучення. Останній час стрімко зростає кількість осіб, які ведуть

подібний спосіб. Насамперед, це пов'язано з тим, що процедура розлучення стала набагато простіше.

Неповні сім'ї. В більшості випадків такі сім'ї складають жінки. Відсоток таких родин збільшився внаслідок зростання кількості розлучень, а також через те, що багато жінок народжують дітей поза шлюбом. Сьогодні такий стиль життя є доволі прийнятним для соціуму. В основному жінки, які є самостійними і мають змогу матеріально забезпечити себе, не хочуть бути залежними від чоловіків лише через те, що цього вимагають суспільні традиції нуклеарної сім'ї.

Неповні сім'ї бувають: розведені (чоловік або жінка) з дітьми; вдови (вдівці) з дітьми; жінки, які не перебували у шлюбі, але народили дитину або взяли його під опіку (усиновлення); чоловіки, які взяли дитину під опіку (усиновлення)

При цьому, статистично-соціологічні дослідження свідчать про те, що більшість неповних сімей стикається з великою кількістю проблем, як наприклад нестача коштів, недостатня кількість часу, відчуття самотності, розуміння відповідальності за долю своїх дітей.

Повторний шлюб – шлюб осіб, який зареєстрований ними після припинення попереднього [15].

Виділяють наступні типи повторних шлюбів: 1) шлюб, де один з подружжя раніше перебував у шлюбі, а другий не перебував; 2) шлюб розлученого подружжя, які раніше перебували у шлюбі; 3) шлюб, в якому беруть участь вдівці або вдови. В історичній ретроспективі переважали шлюби за участю вдів і вдівців - смерть чоловіка / дружини - повторний шлюб. У сучасному суспільстві більша частина повторних шлюбів будується за принципом шлюб - розлучення - повторний шлюб. Повторні шлюби умовно можна розділити на дві групи: ті, в які вступають партнери, які не мають дітей від попередніх шлюбів, і ті, в яких у одного або обох подружжів є діти від попередніх шлюбів [16].

Екстериторіальний або гостьовий шлюб – це зареєстрована пара, в якій члени подружжя проживають окремо, кожен у себе. Вони періодично зустрічаються, можуть поужити в ресторані, провести ніч разом. Іноді вони проживають разом, але при цьому не ведуть спільне господарство. Такі пари ходять один до одного в гості, проводять разом відпустку. Решту свого часу кожен з них живе своїм життям і вільний від сімейних обов'язків. Гостьові шлюби не характерні для України. За даними статистики всього 0,3 % офіційно перебувають у шлюбі і живуть з партнером окремо, і приблизно 1 % - більшу частину свого часу живуть окремо, а лише інколи разом [25, с.268-278].

Гомосексуальні або одностатеві пари. Гомосексуалізм — це надання переваги сексуальному партнерству із особою однієї статі. Одностатевий шлюб укладається між особами однієї статі. Реєстрація шлюбу надає парі права на спільне майно, медичне і соціальне страхування, спадок, аліменти. Зазвичай гомосексуальні пари використовують такі моделі сімейного життя, як і гетеросексуальні пари. Для них також є важливим почуття закоханості, романтика, і різноманітні принципи ведення побуту. Як вважають прихильники цього союзу, реєстрація шлюбу допомагає ліквідувати існуюче нерівноправ'я між людьми. А противники стверджують, що визнання одностатевих шлюбів державою, може змінити принцип громадянського законодавства, в якому такі поняття як «чоловік», «дружина», «батько» і «мати» заміняться безстатевими - «подружжя», «батьки». Через це відбудеться знецінення статевих особливостей людей, і відбудеться переоцінка їх природної ідентичності і статевої різниці. Проте зараз така форма сім'ї в Україні не надто поширена: всього 1 % жінок і 2 % чоловіків зізналися, що перебувають у постійних інтимних стосунки з партнерами своєї статі [19, с.122].

У сезонному шлюбі або сім'ї, стосунки обмежені часом, закріплюються на певний термін. Після закінчення цього строку, шлюб вважають розірваним автоматично. Потім подружжя знову обдумує всі переваги і недоліки

спільного проживання і обирає: все ж таки розлучитися, або ж продовжити стосунки ще на певний період часу. Прихильники даної форми шлюбу дотримуються такої думки, що дорослі люди можуть перерости існуючі стосунки або партнера.

Комуна — це своєрідна форма розширеної сім'ї. Члени комун вважають, що йдучи до комуни, вони можуть уникнути самотності, сховатися від лицемірства суспільства і його вимог до родини. У членів різних комун існують індивідуальні норми стосунків. Для багатьох комун основною метою є виховання дітей батьківським колективом. Є комуни у яких практикується груповий шлюб. У комунах надзвичайно складно координувати щоденне життя так, щоб уникнути ревнощів і конфліктів. Існують також проблеми розподілу роботи і лідерства. Вона може представляти собою виробничий осередок, який виконує господарсько-побутову функцію і зайнятий спільним вихованням дітей. В деяких комунах практикують груповий шлюб і групові статеві акти. Такі комуни існують недовго, тому що як би соціально люди не були б близькими, і як би не співпадав їхній світогляд, все одно первинні потреби і інтереси, які з ним пов'язані володіти, задовольняти передусім свої потреби, жити незалежним життям – беруть своє і не рятують від конфліктів [26, с.273].

Відкритим шлюбом називають традиційну сім'ю, у якій кожен із подружжя дозволяє своєму партнеру мати захоплення й інтимні зв'язки поза межами шлюбу [11]. Цей вид шлюбу є історично новим феноменом і практично узаконює право на зраду, оскільки члени подружжя допускають нинішні захоплення та інтимні зв'язки поза шлюбом. Прихильники відкритого шлюбу вважають, що коли шлюб існує тільки на обов'язку, то він себе вичерпує [30].

«Шведська» сім'я – сімейний союз, у якому три особи обох статей (один чоловік і дві жінки або навпаки) проживають разом і ведуть спільне господарство. Насправді, така форма не часто зустрічається в консервативному шведському суспільстві. В ній не обов'язково присутній

груповий секс. Стосунки між учасниками можуть бути нейтральними – платонічними або творчими. Може бути суперництво на фоні почуттів, а також гомосексуальний зв'язок [26, с.274].

Бездітний шлюб – шлюб, у якому, у дружини не виникає вагітність протягом року при тому, що подружжя знаходиться в дітородному віці, не зважаючи на регулярні статеві відносини, які відбуваються без застосування засобів контрацепції. Бездітною вважають таку сім'ю, в якій подружжя не мають дітей протягом 8-10 років. Л. Б. Шнейдер розподіляє бездітний шлюб на два типи:

- свідомий бездітний шлюб. Молоде та здорове подружжя не планують мати дітей, хоча мають таку можливість [18].
- вимушений бездітний шлюб. Науковці О. Ліньова і В. Павлов, писали, посилаючись на визначення ВООЗ, що «безплідним вважається шлюб, в якому, незважаючи на регулярне статеве життя без застосування протизаплідних засобів, у дружини не виникає вагітність протягом року за умови, що подружжя знаходиться в дітородному віці» [4].

Самотність як сучасна альтернатива шлюбно-сімейних відносин особливо яскраво проявляється в мегаполісах. У великих містах особливо розвинена соціальна інфраструктура, сфера послуг і технічної допомоги на високому рівні. Останнім часом дуже популярні такі послуги як «чоловік на годину», «дружина на годину», що ще раз підтверджує зміну сімейних орієнтирів. Люди, які віддають перевагу самотності, реалізують свої шлюбні потреби в самих різних форматах відносин з різними партнерами, що в свою чергу виступає для них в якості різноманітності повсякденного і звичного життя [2].

Це явище прослідковується не лише серед молоді, а й серед людей середнього віку, які, можливо, прийняли таку позицію не відразу, а через певний період сумісного проживання з чоловіком або дружиною, дітьми та батьками. Самотність зручна також для тих, хто має на меті побудувати кар'єру і досягти висот у конкретній сфері діяльності. Адже саме таким

чином не доведеться відводити час на різні сімейні проблеми. В цілому, молодих людей зберігається пріоритет громадянського шлюбу, хоча кількість людей, які вважають інакше, збільшується з кожним роком [9, с.116-119].

В підсумку, можна стверджувати, що традиційна модель нуклеарної сім'ї, у якій чоловік заробляє гроші поза домом, дружина турбується про господарство, а діти залежать від своїх батьків, на даному етапі суспільного розвитку вже не є повністю домінуючою. Але чи означає це те, що нуклеарна сім'я зовсім зникає? Багато хто вважає, що саме так і є. А деякі схильні думати, що нуклеарна сім'я скоріше оновлюється, ніж занепадає. З розвитком гуманізму все більше уваги приділено розвиванню особистості.

РОЗДІЛ 2

СТАВЛЕННЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА ДО ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

2.1 Тенденції шлюбно-сімейних відносин в Україні

Нинішній стан розвитку суспільства призвів до кардинальних змін в сімейному житті, які не тільки повністю змінили сімейні відносини, а ще й поставили під сумнів існування сім'ї взагалі. Це обумовлено цілим рядом причин економічного і культурного характеру, а саме: активним включенням жінок у трудову діяльність і зростанням їхньої економічної незалежності, що викликало прагнення жінок до більшої самостійності, до переоцінки традиційної моделі сімейних відносин, до змін класичних функцій сім'ї і рівних правах з чоловіками у всьому, наприклад у прийнятті рішень, контролі над фінансами сім'ї; створенням двох осередків життя - сім'ї і роботи, адже раніше домашнє господарство і трудова діяльність функціонували разом, в межах однієї сім'ї; зміною поглядів на сексуальну мораль; підвищенням анонімності сексуальної поведінки; збереженням конфіденційності інформації про позашлюбні зв'язки; діяльність широкої сфери засобів масової інформації, які називають вільне статеве кохання ледь не основним показником рівня розвитку і цивілізованості сучасних громадян, пом'якшенням традиційних уявлень про допустиме і недопустиме в інтимному житті людей суспільства до сексуальної поведінки у бік пом'якшення традиційних уявлень про дозволене й недозволене; появою надійних протизаплідних засобів, які допомагають відокремити зачаття дітей від задоволення сексуальних потреб [5, с.56-59].

Сім'я впливає на суспільство шляхом здійснення нею функцій народження і виховання дітей, соціалізації підростаючих поколінь, і виробленні у них ціннісних орієнтирів. Саме через це у сучасному світі підвищується інтерес до вивчення такого явища як сім'я [14].

Особливо важливим це питання є для нашої країни, тому що внаслідок кризових економічних явищ досить сильно погіршився стан сім'ї. У більшості сімей рівень прибутків значно нижчий рівня необхідних витрат, що спричиняє зменшення кількості витрат на культурні потреби. Внаслідок цього з'являється небезпека викривлення процесу соціалізації нових поколінь. Особливо сильно ці зміни зачепили молоді українські сім'ї.

Український науково-дослідницький інститут проблем молоді провів низку досліджень і виявив, що основними змінами інституту сім'ї можна вважати появу нових нетрадиційних форм шлюбу і зміну пріоритетів сімей, що має дві тенденції: підвищення відсотку родин без дітей і виокремленню серед сімейних цінностей ролі фінансового забезпечення.

Сім'я одночасно задовольняє всі найбільш важливі для особистості потреби, значення яких постійно змінюється. Серед цього можна виокремити потреби подружжя в довірі, особистому спілкуванні, співпереживанні і допомозі. Можна сказати, що шлюб зараз набуває важливого значення як самостійний інститут організації особистого та сімейного щастя. Традиційні ролі змінило об'єднання відносин і професійної діяльності, що засноване на спільних поглядах, цілях і потребах. Цей вид діяльності є не тільки ідеальним зразком, але і реальністю для все більшого числа родин і досить важливою характеристикою сімей нового типу [21].

Разом з тим, головною особливістю сімейно-шлюбних відносин в Україні є послаблення інституту шлюбу як ядра сім'ї та появою поруч з сім'єю - інститутом нового явища – сім'я - соціальна група. Це обумовлено змінами в настроях основної маси населення, особливо людей з міста, які живуть більш вільним і індивідуальним життям. Порівняно з сільською місцевістю, можливості у них вищі, а соціальний контроль – слабший.

Практично зникла вся виробнича функція сім'ї і мінімізувалась господарсько-побутова. Діти і молодь практично не приймають участь у сімейному трудовому процесі. Вони стали більш вільними і отримали

можливість витратити вільний час на себе, міжособистісні стосунки і розваги [31].

Все це закономірно відобразилось на шлюбно-сімейних відносинах. Ці зміни сьогодні виявляються таким чином:

1. Місце шлюбу в родині зайняв усний, несформульований договір і письмовий контракт. Вибір партнера перетворився із закритого, обставленого звичаями у відкритий, в тому числі і через ЗМІ. З'явилося багато альтернативних форм сім'ї, найбільш неприйнятною з яких у православному світі вважається одностатева. Шлюбність населення зменшилась.
2. Розширена сім'я, яка складалась із різних поколінь і родичів – поза шлюбом і без власної родини, остаточно розділилась на традиційну – батьки і діти і «порожнє гніздо» (людей похилого віку). Збільшилась кількість самотніх людей, кількість будинків для людей похилого віку і їх мешканців.
3. Не засуджують людей, які свідомо відмовились від шлюбу і сім'ї. Популяризація індивідуальності і вільний доступ до засобів контрацепції призвели до появи добровільної бездітності, життя великої кількості людей «для себе» [12].
4. Збільшився відсоток розлучень і, як наслідок, повторних шлюбів. Найчастіше розлучення простежуються у міських жителів, у тих, хто вступив у шлюб до 20 років, у тих, хто до шлюбу зустрічався доволі короткий час, а також у хлопців і дівчат, які зростали в неповних родині і через це не мають потрібних знань про роль чоловіка або дружини, батька або матері в сім'ї.
5. Статус батька як голови сім'ї значно послабився. Емансипація жінок, їх право працювати в громадських сферах, відкривати власний бізнес і можливість будувати кар'єру зумовили новий спосіб формування сімейного бюджету, і сприяли зміні взаємовідносин між сторонами подружжя, і, як наслідок, батьків з дітьми. Такий вид відносин

називають егалітарним, тобто це рівноправні стосунки особистостей, які не залежать від віку і статі.

Не зважаючи на песимістичні прогнози, сім'я зберігає свій статус в суспільстві та як і раніше буде виконувати такі функції, як народження дітей, допомога в соціалізації нових поколінь, контролювання сексуальних стосунків.

За результатами різних досліджень можна виокремити і описати сучасні напрями функціонування української родини:

- Активного поширення набуває позашлюбна і неповна сім'я.
- Велика кількість жінок і чоловіків свідомо не укладають шлюб, оскільки для задоволення потреби в коханні вважають достатнім присутність сексуального партнера, а не наявність сім'ї.
- Дошлюбну поведінку молоді можна охарактеризувати досить безладними сексуальними зв'язками, що відбуваються внаслідок недостатнього рівня психо-сексуальної обізнаності.
- Збільшується кількість молодих сімей, які вступають у шлюб лише по причині незапланованої вагітності дівчини.
- Сім'ї, які вступають у шлюб, достатньо чітко орієнтовані на малодітну сім'ю в майбутньому.
- Зростає кількість розлучень серед людей похилого віку.
- Велика частина молоді орієнтується на повторний шлюб і можливі позашлюбні зв'язки. якщо шлюб буде невдалим.

На основі цих тенденцій знижується значення сім'ї для особистості і її цінність в цілому [22].

Також, через економічну нестабільність і, як наслідок, зменшення матеріального достатку сім'ї, чоловік і дружина вимушені шукати нові способи заробітку. Це може бути бізнес чи індивідуально-торгівельна діяльність, що змінює плани сім'ї і її функціонально-рольову структуру.

2.2 Сім'я та шлюб очима сучасного студента: результати дослідження

Останнім часом можна помітити, що ставлення до шлюбу і сім'ї в молодіжному середовищі стало більш спрощеним і легковажним. Вступаючи в шлюб, молоді люди серйозно не замислюються над прийнятим рішенням, бо не мають достатньо чітких уявлень про сімейне життя.

Можна простежити таку тенденцію, що більшість з них не прагнуть до створення сім'ї і офіційної реєстрації своїх відносин. Як наслідок однієї з найпоширеніших форм відносин на сьогоднішній день є цивільний шлюб (співжиття), який не ставить собі за мету народження і виховання дітей, а значить і не виконує основної функції сім'ї як повноцінного соціального інституту.

На думку багатьох дослідників, популярність цивільного шлюбу в молодіжному середовищі призводить до ряду проблем, обумовлюють кризу інституту сім'ї та породжують демографічну нестабільність нашого суспільства [20].

З метою аналізування ставлення сучасних студентів до сім'ї та шлюбу, нами було проведено емпіричне дослідження методом анкетного опитування.

Респондентами виступили студенти Херсонського державного університету та Херсонської державної морської академії.

У опитуванні взяли участь 327 студентів, з них 227 (69,4%) - це хлопці, та 100 осіб (30,6%) – дівчата (див.рис.2.1).

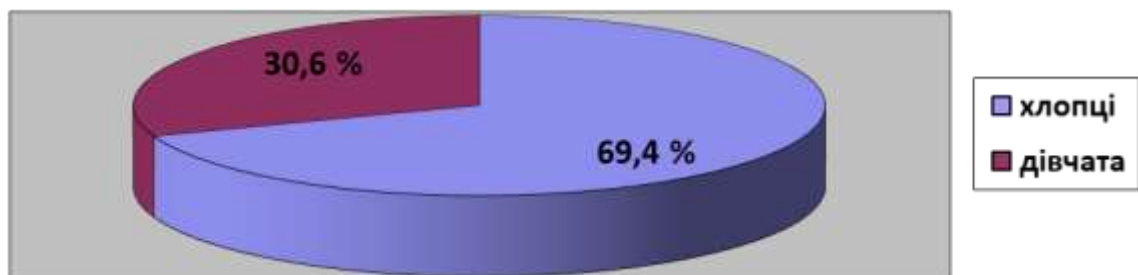

Рис.2.1. Кількість респондентів

Що ж стосується вікового розподілу респондентів, то переважну більшість 54,7% (179 осіб) складають респонденти у віці від 17 до 19 років, 33,3% становлять студенти віком 20-23 роки та найстарші респонденти, яким 27-31 рік становлять лише 0,9% (3 особи) (див.рис.2.2).

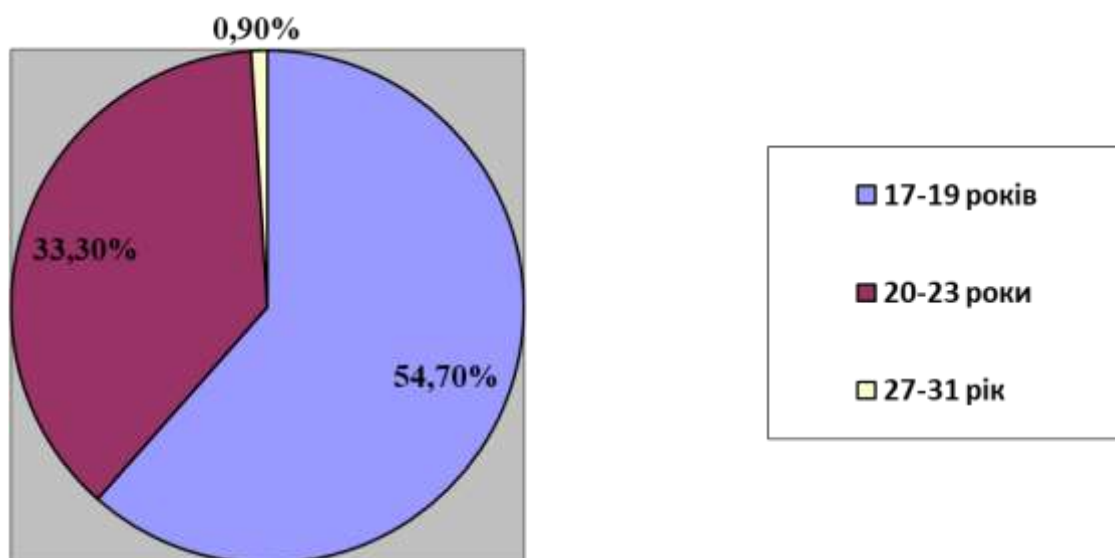

Рис.2.2. Вік респондентів

Студентам було поставлено запитання про сімейний стан на момент опитування. У шлюбі проживають усього 5,2% студентів, ще 10,% проживають разом, але не одружені. Переважна більшість респондентів не по'язані шлюбно-сімейними стосунками: 23,2% у стосунках, але проживають окремо; 42,2% проживають на одинці і не мають стосунків (див. рис.2.3.). Серед тих, чії відповіді об'єднані позначкою «свій варіант» були такі поодинокі відповіді: посварилася із хлопцем, розлучені, належу до нетрадиційної спільноти, люблю осіб своєї статі, мій хлопець – моряк, мій хлопець в армії [8].

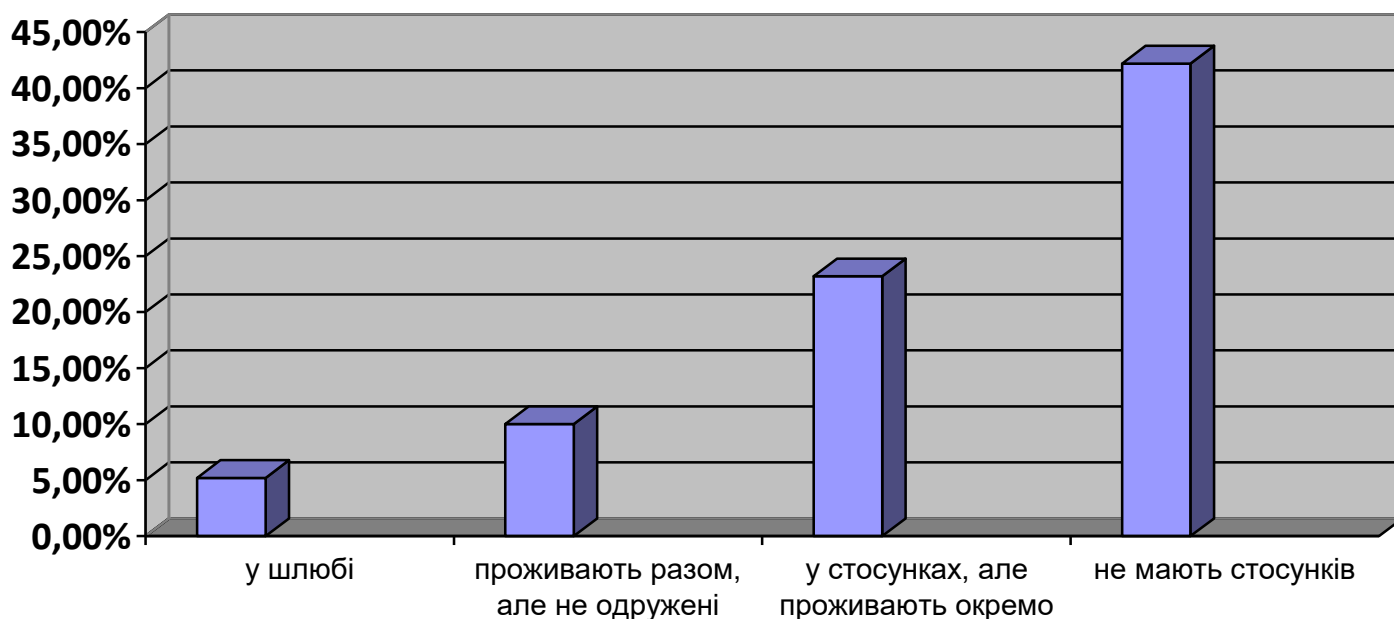

Рис.2.3. Сімейний стан респондентів

На запитання: «Чи бачите Ви своє майбутнє у шлюбі з дітьми?», було надано такі відповіді: 2,1 % перебувають у шлюбі з дітьми на момент опитування; 1,2% мають дітей, але розлучені; 15% прихильники руху Childfree (життя, вільне від дітей); а 81,7% у майбутньому планують власний шлюб і дітей у ньому. (див.рис. 2.4.)

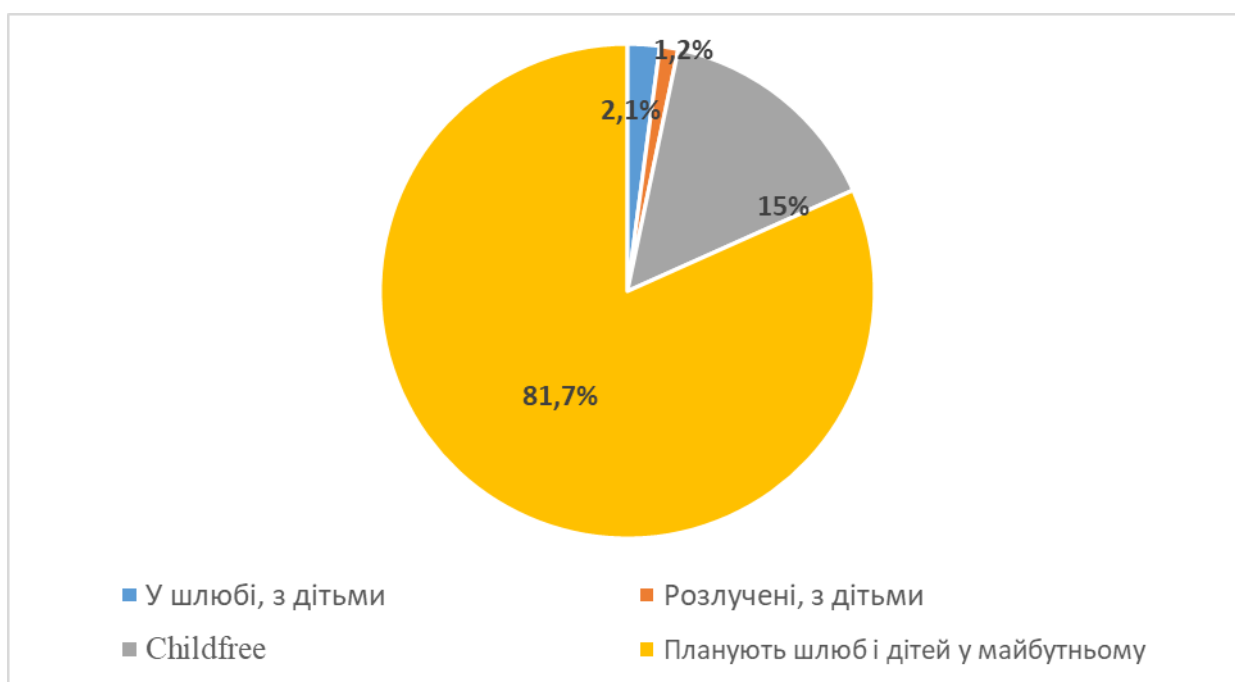

Рис.2.4. Майбутнє у шлюбі з дітьми

Переважає більшість студентів (дівчат та хлопців) оптимальним для укладання шлюбу вважають вік 25-26 років (23,8% та 13,1% опитаних відповідно), майже однаково (близько 11%) студенти оптимальним віком для шлюбу називали 22-24 роки (переважно дівчата) та 28-30 років (більшість хлопців) (див.рис. 2.5.)

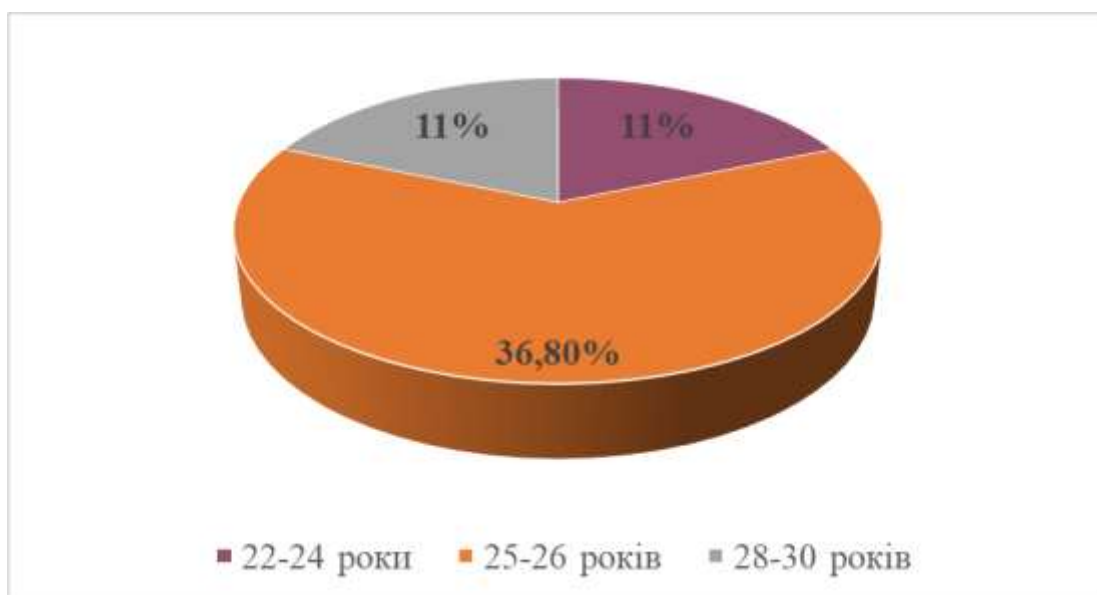

Рис.2.5. Оптимальний вік для укладання шлюбу

Питання цінностей студентів є також дуже важливим, тому логічним було питання, які чинники будуть важливими, коли молоді люди обиратимуть партнера для створення родини. Розподіл відповідей презентовано у таблиці 1.

Таблиця 1.

Варіанти відповіді	Важливо	Не важливо	Як важливо, так і не важливо	Важко сказати
Спільні інтереси	236 особи 72,2 %	17 осіб 5,2 %	36 осіб 11 %	38 осіб 11,6 %
Зовнішність	128 осіб 39.1 %	50 осіб 15.3 %	104 особи 31.9 %	45 особи 13.7 %
Схвалення родичами	75 особи 22.9 %	114 осіб 34.9 %	98 осіб 30 %	40 осіб 12.2 %
Рівень освіти	113 осіб 34.6 %	93 особи 28.4 %	75 осіб 23 %	46 осіб 14 %
Особистість	235 осіб	32 особи	24 особи	36 осіб

	71.9 %	9.8 %	7.3 %	11 %
Національність	58 осіб 17.7 %	162 особи 49.6%	64 особи 19.6 %	43 особи 13.1 %
Релігійні погляди	64 особи 19.6 %	168 осіб 51.4 %	53 особи 16.2 %	42 особи 12.8 %
Незайманість	78 осіб 23.9 %	169 осіб 51,7 %	40 осіб 12,2 %	40 осіб 12,2 %
Фінансове становище	88 осіб 27 %	119 осіб 36,3%	81 особа 24,8 %	39 осіб 11,9 %
Схвалення друзів	46 осіб 14 %	175 осіб 53,5 %	64 особи 19,6 %	42 особи 12,9 %

При виборі чоловіка/дружини для 72,2 % студентів важливим є наявність спільних інтересів, для 5,2 % це не важливо, 11 % вважають, що це як важливо, так і не важливо, 11,6 % було важко відповісти. Зовнішність важлива для 39, 1 %, не важлива для 15, 3 %, для 31, 9 % вона як важлива, так і не важлива, а 13, 7 % важко відповісти.

Для 22,9 % опитаних при виборі партнера важливим є схвалення родичів, 34,9 % не вважають це потрібним, для 30 % це як важливо, так і не важливо, а 12, 2 % не визначилися з відповіддю.

Рівень освіти майбутнього чоловіка/дружини важливий для 34, 6 % респондентів, не важливий для 28, 4 %, для 23 % цей фактор як важливий, так і не важливий, важко відповісти 14 %.

Людина як особистість важлива для 71,9 % учасників опитування, 9,8 % вважають це не важливим, як важливо, так і не важливо це для 7,3 %, важко сказати 11 %.

Національність майбутнього партнера важлива для 17,7 %, не важлива для 49,6 %, і важливо, і не важливо це 19,6 %, важко визначитися 13.1 % студентів.

Релігійні погляди є важливим фактором для 19,4 % опитаних осіб, не вважають це важливим 51,4 %, для 16, 2 % це як важливо, так і не важливо, 12,8 % – важко сказати.

Незайманість хлопця або дівчини важлива 23,9 % респондентів, 51, 7 % - не важлива, як важлива, так і не важлива для 12,2 %, важко дати відповідь також 12,2 %. (див.рис. 2.6.)

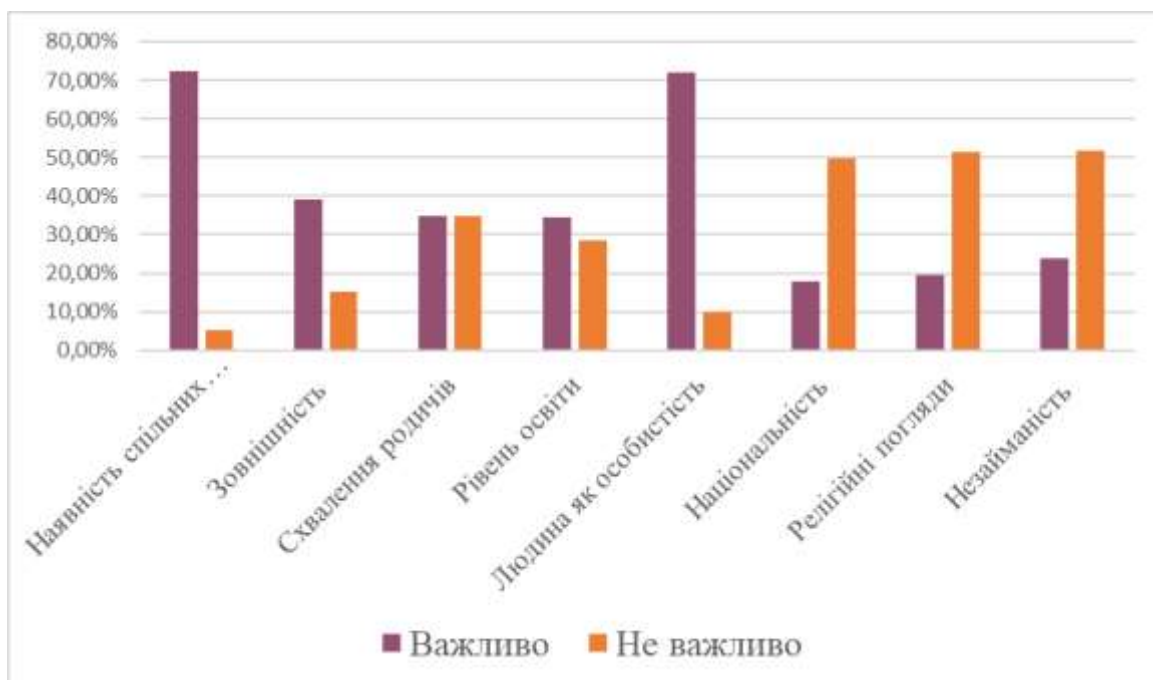

Рис.2.6. Критерії вибору чоловіка/дружини

Наступним етапом дослідження стало виявлення рангу цінностей, запропоновано було визначити місце сім'ї, багатства та друзів у житті респондентів. У таблиці 2 видно, що на позиціях «важливо» і «дуже важливо» першість належить сім'ї – 87,8%; на другій позиції бажання бути багатим – 77,7%; на третій – мати багато друзів – 70%. Якщо порівняти позиції «не важливо», то першість належить чиннику мати багато друзів – 30%; друге місце – бути багатим – 22,3% і лише 12,2% визнали, що їм для щастя наявність сім'ї є не важливою.

Таблиця 2

Варіанти відповіді	Важливо	Дуже важливо	Не важливо
Мати сім'ю	205 осіб 62,7 %	82 особи 25,1%	40 осіб 12,2 %
Бути багатим	199 осіб 60,9 %	55 осіб 16,8 %	73 особи 22,3 %
Мати багато друзів	173 особи 53 %	56 осіб 17 %	98 осіб 30 %

На запитання про стосунки з батьками 59,4% студентів визнали, що вони гарні, ще 25% зізналися, що іноді сперечаються з батьками, у межах похибки (4,6%) перебувають ті, хто має з батьками конфлікти, рідко спілкуються, або не спілкуються зовсім. (див.рис.2.7)

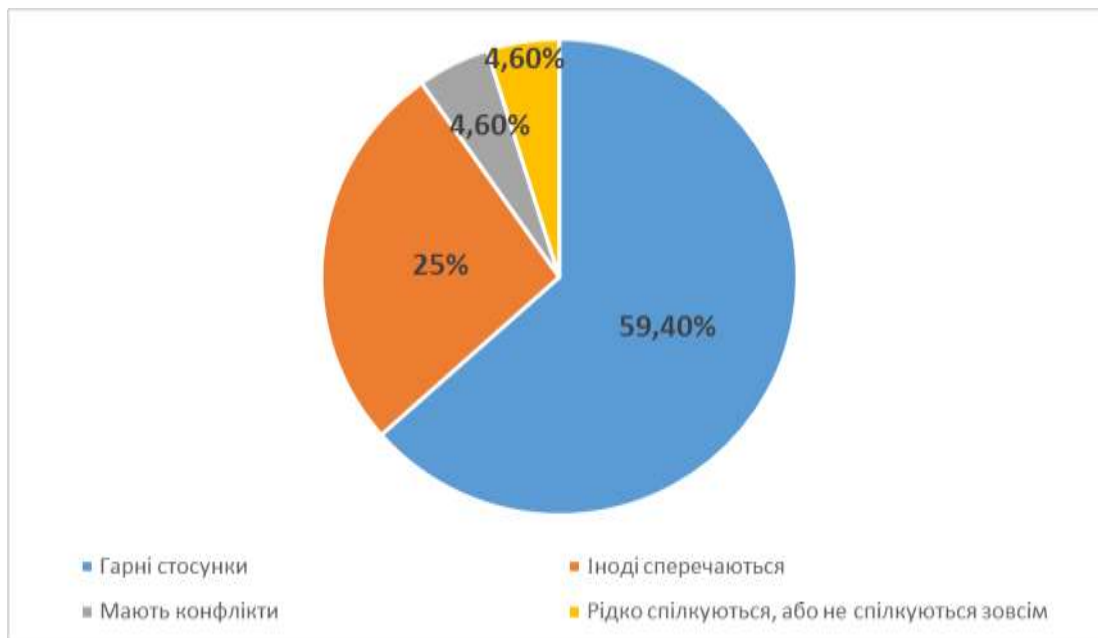

Рис. 2.7. Відносини студентів з батьками

Про важливість сімейних цінностей українських родин свідчить той факт, що значна кількість молодих людей планує сповідувати їх і при вихованні власних дітей, 48,3% опитаних студентів планує виховувати дітей, як батьки виховували їх, 20,8% - спробують виховувати своїх дітей не так, як їх виховували батьки, а 30,9% не змогли визначитися з моделлю виховання власний дітей у майбутньому (див.рис.2.8)

Рис.2.8. Майбутня модель виховання дітей

ВИСНОВКИ

Сім'я як найважливіший осередок суспільства відчуває на собі вплив усіх процесів, що відбуваються в ньому, всіх властивих йому суперечностей. Тому характер реалізації притаманних їй функцій залежить великою мірою від стану суспільства в цілому.

Без сім'ї неможливе відтворення населення, його соціалізація і, нарешті, неможливе утворення всіх інших соціальних інституцій. Саме рівень розвитку сім'ї разом з характером праці зумовлюють суспільний порядок, за яким живуть люди в різних державах, за різних історичних умов. Водночас функціонування сім'ї є результатом специфічних соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві. Отже, сім'я — це ніби проміжний стан між суспільством та індивідом.

Існують два найпоширеніших типи сім'ї: нуклеарна та розширена. Нуклеарна сім'я складається із чоловіка, дружини, та їхніх дітей. Розширена сім'я - це сім'я, яка складається із кількох поколінь родичів.

Залежно від характеру розподілу обов'язків соціологи виділили два основних типи сімейних відносин: традиційна і егалітарна. Традиційний тип сім'ї має на увазі спільне проживання як мінімум трьох поколінь. Основна роль відводиться старшому в родині чоловіка. Егалітарна сім'я - це відносини, при яких жоден з подружжя не претендує на владу, вона ділиться порівну між чоловіком і жінкою. Те саме відбувається з соціальними ролями і побутовими обов'язками

За кількістю дітей сім'ї розрізняють: бездітні або інфертильні, малодітні, багатодітні.

Функції сім'ї відбивають систему взаємодії сім'ї і суспільства, з одного боку, і сім'ї й особи – з іншого. Залежно від сфер життєдіяльності можна виділити такі основні функції сучасної сім'ї: репродуктивна, виховна, економічна, господарсько-побутова, рекреаційна (відновлююча).

Шлюб - інститут, який регулює відносини між чоловіком та жінкою. Саме шлюб в людському суспільстві вважається єдиноприйнятною, соціально схваленою та закріпленою законом формою. Відсутність державної реєстрації не робить цей союз актом цивільного стану, тобто шлюбом у правовому розумінні цього слова. Жінка та чоловік у цьому союзі мають статус сім'ї, але не мають статусу подружжя.

Протягом кількох останніх десятиліть у західному суспільстві, а від недавнього часу і в Україні, з'явилося і набуло поширення багато альтернативних форм сімейних структур і способів життя: незареєстрований шлюб, серійна моногамія, неповна сім'я, гомосексуальні або одностатеві пари, «гостьовий» шлюб, «шведська» сім'я, раціональний шлюб, повторний шлюб, коммунa, сезонний шлюб, відкритий шлюб, бездітний шлюб, самотність.

Головною особливістю сімейно-шлюбних відносин в Україні є послаблення інституту шлюбу як ядра сім'ї та появою поруч з сім'єю - інститутом нового явища – сім'я - соціальна група. Це обумовлено змінами в настроях основної маси населення, особливо людей з міста, які живуть більш вільним і індивідуальним життям. Все це закономірно відобразилось на шлюбно-сімейних відносинах. Ці зміни сьогодні виявляються таким чином: місце шлюбу в родині зайняв усний, несформульований договір і письмовий контракт, сьогодні вже не засуджують людей, які свідомо відмовились від шлюбу і сім'ї, збільшилась кількість розлучень і повторних шлюбів, послабилась роль батька як голови сім'ї.

Результати різноманітних досліджень дозволяють виділити і описати сучасні тенденції у функціонуванні української сім'ї: все більшого розвитку набуває неповна і позашлюбна сім'я, багато чоловіків і жінок свідомо не вступають у шлюб, а задоволення потреби в коханні пов'язують із пошуком сексуального партнера, а не зі створенням сім'ї, зростає кількість молодих сімей, основним мотивом заключення шлюбів яких є «народження дитини», прослідковується зростання кількості розлучень людей похилого віку, значна

частина молоді орієнтована на повторний шлюб і позашлюбні зв'язки (у випадку, якщо шлюб невдалий) .

Результати авторського дослідження, методом анкетного опитування студентської молоді м. Херсона, дозволяють зробити наступні висновки:

- шлюб, родина, сімейні цінності є важливими життєвими складниками для студентів Херсона. Опитані є майже одностайними щодо свого сімейного життя у майбутньому – 82,3% респондентів планують жити у шлюбі з дітьми, 2% уже мають такий шлюб. Відтак твердження про поширення серед української молоді «західної моди» на вільніші стосунки та життя без дітей можна вважати перебільшенням;
- опитування виявило, що хоча студенти не поспішають з одруженням – налаштовані на пізні шлюби, і народженням дітей, бажаючи спершу закінчити навчання, здобути професію й досягнути певних кар'єрних успіхів, абсолютна більшість вважає дітей і сім'ю неодмінною умовою щасливого життя;
- студенти Херсона мають гарні стосунки з батьками і переважна більшість респондентів планують виховувати своїх дітей відповідно моделі, за якою батьки виховували їх самих;
- опитування засвідчило, що основними критеріями при обранні партнера для створення шлюбу, для херсонських студентів значення мають: спільність інтересів, особистість обранця/обраниці, зовнішність, а найменше цікавлять релігійні уподобання та схвалення друзів.
- щодо місця, яке займає сім'я серед системи цінностей респондентів, результати показали, що першість належить сім'ї (87,8%); на другій позиції бажання бути багатим (77,7%); на третій – мати багато друзів (70%);
- майже половина (48,3%) опитаних студентів планує виховувати дітей так само, як батьки виховували їх, що свідчить про важливість сімейних цінностей для студентської молоді м. Херсона.

Шлюб, сім'я і родинні цінності важливі для студентів Херсона. Відповідно, у них зберігаються традиційні моделі сімейного способу життя. Хоча це виключає виникнення бажання до певних змін сімейних відносин, а саме прагнення до саморозвитку, свободи вибору та індивідуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алёшина Ю.Е. Цикл развития семьи: Исследования и проблемы. М. Вестник МГУ. Психология. Сер 14., 1987, № 2, С. 60-72.
2. Альтернативні форми сім'ї і шлюбу [Електронний ресурс] – Режим доступу:
https://pidru4niki.com/17280924/sotsiologiya/alternativni_formi_simyi_shlyubu
3. Андреева Н.С. Поняття та ознаки фактичних шлюбних відносин. *Європейські перспективи*. 2014. № 3. С. 177–181.
4. БЕЗДІТНІ СІМ'Ї [Електронний ресурс] Режим доступу:
https://studopedia.com.ua/1_307572_bezditni-simy.html
5. Бойків І. Шлюб та фактичні шлюбні відносини в Україні: порівняльно-правовий аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 5(20), 2017, С. 56 – 59.
6. Брачно-семейное право в вопросах и ответах. К.: Политиздат Украины, 1990. 192 с.
7. Варіанти визначень понять "сім'я і "родина" [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://centre-wf.io.ua/s2436412/varianti_viznachen_ponyat_simya_i_rodina
8. Звіт про результати соціологічного опитування «Студентство Херсона - 2020». [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.kspu.edu/About/Faculty/IPHS/ChairSocialWork/ResearchSociologicalLaboratory.aspx#!/FileDownload.ashx/%D0%86%D0%92%D0%A8.jpg?id=54b2df6d-de32-4435-bc2f-d5deaf8e3fe1/0/>
9. Логунова, Л. Ю. Социология семьи: социально-культурный и исторический анализ изменения семейного поведения (опыт восстановления историй сибирских семей): учебное пособие Кемерово: КемГУКИ, 2007. 196 с.

10. Лозова Г.О. Законодавче визначення сім'ї та шлюбу. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1. С. 119- 122.
11. Ляшенко Н. Сучасні альтернативні форми шлюбу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://web.kpi.kharkov.ua/sp/lyashenko-suchasni-alternativni-formi-shlyubu/>
12. Отказ от регистрации брака как отражение процесса индивидуализации [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/otkaz-ot-registratsii-braka-kak-otrazhenie-protsesssa-individualizatsii/viewer>
13. Петреченко С.А. Державна реєстрація шлюбу та фактичні шлюбні відносини в Україні: порівняльно-правовий аспект // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2014. №5. Т.1. С. 222–225.
14. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
15. Право на повторний шлюб після розірвання шлюбу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.te.gov.ua/berezhanska/ua/publication/content/>
16. Повторный брак [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/7280033/page:8/>
17. Сафончик О.І. Правове регулювання припинення шлюбу в Україні, 2009. 43 с.
18. Свідомо бездітний шлюб [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ibib.ltd.ua/soznatelno-bezdetnyiy-brak-25576.html>
19. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. К.: ТОВ «Основа-Принт», 2009. 248 с.
20. Современная молодежь о браке и семье [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://idaten.ru/sociology/molodej-o-brake-i-seme>

21. Тенденції шлюбно-сімейних відносин в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forlawyer.com.ua/knigi/sociologiya-kniga/3813-gasfd.html>
22. Тенденції розвитку сучасної сім'ї [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/sociology/12625/>
23. Типи сім'ї [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidru4niki.com/19310710/sotsiologiya/tipi_simyi
24. Ушакова І.М. Психологія сім'ї: конспект лекцій // Національний університет цивільного захисту України, 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/2067/Konspekt_lekcij_PsS.pdf
25. Фролов П. Д., Фролова Ю. П. Традиційна сім'я та альтернативні форми сексуально-шлюбних стосунків в уявленнях молоді // *Проблеми політичної психології*. Вип.4 (18), 2016. С. 268-278.
26. Черныш А.М/ Социология: общий курс: учеб. пособие для высш. учеб. Заведений Херсон: ХГУ, 2014. 334 с.
27. Шлюб – першооснова сім'ї [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_38233
28. Щербина В.В. Шлюбні відносини та шлюбна аномія // Наука і вища освіта: тези доповідей учасників XV Міжнародної наукової конференції молодих науковців, м. Запоріжжя, 17 - 18 травня 2007 р.: У 3 ч. Гуманітарний університет “ЗІДМУ”. Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2007. Ч. 2. С. 199 – 200.
29. Щербина В.В. Норми та девіації сучасного шлюбу. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2008.

30. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. 4-е изд. СПб.: Питер, 2008. 672 с.
31. Яблонська Т. Актуальні проблеми досліджень сучасної сім'ї в Україні, 2004 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2004/04/80-84__no-2__vol-4__2004__UKR.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Карацга Ріда Олександрівна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна добродесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:**

- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної добродесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
    - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
    - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
    - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
    - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
    - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
    - залюбляти виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
    - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
    - не підроблювати документи;
    - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
    - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
    - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
    - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
    - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
    - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
    - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної добродесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної добродесності.

04.03.2020
(дата)

(підпис)

Карацга Р.О.
(ім'я, прізвище)